

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 у
Національному університеті
«Одеська юридична академія»

65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

ВІДГУК

**офіційного опонента Благуті Романа Ігоровича на дисертацію
Колодіної Анни Сергіївни на тему
«Принципи криміналістичної методики у діяльності
з розслідування злочинів»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

Сучасний стан розвитку правової системи України супроводжується кардинальним реформуванням окремих правових інститутів, зокрема й у сфері здійснення кримінального судочинства. Зокрема, законодавець закріпив нові інститути та процедури, які раніше не були відомі кримінально-процесуальній доктрині України, зокрема негласні слідчі (розшукові) дії. Все це значним чином впливає на формування криміналістичних методик розслідування злочинів, і загалом змінює організацію і тактику досудового розслідування. Крім того, слідча практика свідчить, що під час досудового розслідування окремих категорій кримінальних проваджень слідчі зіштовхуються із окремими проблемами, які пов'язані з відсутністю криміналістичних методик щодо розслідування інноваційних форм злочинної діяльності, а також невідповідністю окремих з існуючих методик розслідування реальним потребам слідчих. У зв'язку з цим, актуалізується проблематика систематизації вихідних засад формування та практичної реалізації криміналістичних методик розслідування злочинів. Принагідно звернути увагу на те, що до вивчення проблематики принципів криміналістичних методик зверталась значна кількість науковців, які зробили спроби їх характеристики, структурування та класифікації, що є вагомим внеском у теорію криміналістичної науки та практичну діяльність з розслідування злочинів. Водночас, останнім часом

наведена проблематика не привертає значної уваги науковців, зокрема відсутні комплексні наукові дослідження цієї проблеми, що негативно впливає на формування нових криміналістичних методик та адаптацію останніх до потреб практики.

Зважаючи на викладене, необхідно відзначити, що представлене на рецензування дисертаційне дослідження є своєчасним та актуальним, а також має наукове та практичне значення.

Вивчення змісту роботи свідчить, що наукові положення, висновки і рекомендації авторки достатньо обґрунтовані, оскільки базуються на значній методологічній базі, ґрунтовному вивченні чинного законодавства, наукових джерел, матеріалів практики і позиції працівників слідчих підрозділів Національної поліції України. Наукове значення вказаного дослідження також підтверджується його пов'язаністю із планом науково-дослідної роботи кафедри криміналістики НУ «Одеська юридична академія», зокрема виконання кафедральної теми «Сучасні наукові засоби і методи розслідування злочинів: проблеми теорії і практики».

Аналіз дисертації свідчить, що авторка вдало сформулювала мету дисертаційного дослідження та чітко визначила систему завдань, які спрямовані на її досягнення. Крім того, дисертанткою використана достатня сукупність методів наукового пізнання, зокрема теоретичного аналізу, порівняльно-правовий метод, логіко-юридичний метод, соціологічний та статистичний метод.

Заслугує на увагу й емпірична база дослідження, яку становлять анкетування 267 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України.

На користь достовірності положень і висновків, що містяться у дослідженні, свідчить й те, що здобутки авторки пройшли належну апробацію. Матеріали дисертації доповідались і обговорювались на засіданнях кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» та на різних наукових заходах. Дисертанткою за темою дослідження опубліковано 14 публікацій, з яких п'ять наукових статей надрукованих у фахових виданнях.

Структурно дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

В першому розділі *«Загальна характеристика діяльності з розслідування злочинів як об'єкту криміналістики»* на основі методологічних напрацювань інших дослідників проаналізовано підходи щодо розуміння слідчої діяльності (с. 11-17), а також приділено значну увагу визначенню співвідношення криміналістичної та слідчої діяльності (с.17-20). На підставі проведеного аналізу дослідницею запропоновано власне розуміння слідчої діяльності у криміналістичному та кримінально-процесуальному значенні та ґрунтовно охарактеризовано суб'єктів слідчої діяльності. Значна увага у розділі приділена й аналізу криміналістичного забезпечення слідчої діяльності, зокрема проаналізовано теоретичні підходи щодо розуміння цього поняття та виокремлено його структуру із характеристикою структурних елементів.

Особливу увагу у розділі необхідно звернути на аналіз авторкою принципів слідчої діяльності. Використавши традиційний та вірний підхід авторка розпочала свій аналіз із етимологічного тлумачення вихідних наукових понять та їх філософського трактування, і в подальшому спираючись на наявні наукові дослідження запропонувала авторську систему принципів слідчої діяльності. Необхідно відзначити, що авторка цілком слушно не претендує на безапеляційність своєї позиції, а також толерантно та виважено веде наукову дискусію, що підтверджує високий рівень наукової культури та здатність критично осмислювати погляди інших вчених.

У другому розділі дисертації *«Принципи формування криміналістичної методики розслідування злочинів»* дисертантка цілком закономірно приділяє значну увагу аналізу принципів криміналістичної методики як розділу криміналістики. Обґрунтованим видається підхід авторки щодо необхідності виділення принципів криміналістики як науки загалом, так і її розділів. Особливо вагоме значення має, виокремлення дослідницею конкретних принципів криміналістичної методики як розділу криміналістики та надана їх детальна характеристика.

Не менш складною проблемою, яка знайшла своє висвітлення у другому розділі дисертаційного дослідження є характеристика принципів формування криміналістичної методики розслідування злочинів. Зокрема дослідницею цілком обґрунтовано віднесено до принципів наукового розроблення методики розслідування окремих категорій злочинів: принцип урахування кримінально-правової класифікації злочинів; принцип урахування криміналістичної класифікації злочинів; принцип охоплення всіх обставин, які підлягають установленню в ході розслідування певного виду (групи) злочинів; принцип ситуативності; принцип етапності (періодизація розслідування); принцип програмування; принцип урахування тактичних особливостей провадження залежно від виду злочину.

У третьому розділі роботи *«Принципи застосування та побудови криміналістичної методики у діяльності з розслідування злочинів»* досліджується екстраполяція принципів окремих методик розслідування злочинів, а також питання евристичного та технологічного підходів у криміналістиці. Особливої уваги заслуговують викладенні положення щодо визначення конкретних принципів екстраполяції, і більше того пропозиція авторкою конкретних алгоритмів їх застосування у практичній діяльності. Вивчення запропонованих алгоритмів засвідчує, що вони є обґрунтованими і мають практичну цінність. Необхідно відзначити і цікавий підхід авторки щодо характеристики евристичного підходу у слідчій діяльності, зокрема авторкою слушно виокремлено передумови, які зумовлюють необхідність застосування евристичного підходу, на підставі аналізу напрацювань інших наук, визначено методи евристичної діяльності слідчого, а також запропоновано напрями евристичної діяльності у разі відсутності методики розслідування чи невідповідності її потребам практики.

Продовжуючи відзначимо, що вивчення змісту представленого дисертаційного дослідження показало, що в ньому міститься низка положень і висновків, що відображують новизну даної роботи. Так, зокрема, *вперше*:

визначено систему принципів застосування базової методики у конкретній ситуації розслідування, до якої віднесено такі принципи: адаптації базової методики до конкретної ситуації розслідування; універсальності; ситуаційності; етапності; відображення взаємодії слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами правоохоронних органів; використання науково-технічних засобів і допомоги спеціалістів; використання допомоги громадськості і засобів масової інформації; запропоновано конкретні алгоритми екстраполяції принципів застосування базової методики для формування видових методик та розв'язання завдань конкретного розслідування; обґрунтовано необхідність виокремлення принципу поєднання гласних і негласних заходів у структурі спеціальних принципів слідчої діяльності та розкрито його зміст, що полягає у найоптимальнішому комбінуванні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, виходячи із слідчої чи тактичної ситуації розслідування.

Ряд конкретних положень щодо предмета дослідження удосконалено зокрема: структуру системи принципів слідчої діяльності у частині їх класифікації та розроблення структури системи спеціальних принципів слідчої діяльності, яка включає: принципи програмування та реалізації завдань розслідування; принципи проведення окремих слідчих дій; принципи тактичних операцій; принципи негласної слідчої діяльності; характеристику спеціальних принципів слідчої діяльності, зокрема принципів негласної слідчої діяльності, до яких віднесено принцип поєднання гласних та негласних заходів під час розслідування та принцип конспірації; систему передумов використання евристичного підходу до побудови методик розслідування, зокрема визначено доцільність застосування останнього у випадку наявності між досліджуваними елементами події: стохастичного зв'язку, який характеризується неоднозначністю та передбачає наявність варіативної залежності декількох явищ, у зв'язку з чим можна стверджувати, що такий тип зв'язків існує у більшості випадків розслідуваних злочинів; функціонального зв'язку, для якого, з одного боку, характерна відповідна жорсткість, а з іншого - різний

рівень інтенсивності взаємовпливів елементів системи; слабкої позитивної чи негативної кореляції;

Крім того, набуло подальшого розвитку: теоретичні положення щодо системи наукових підходів до розуміння сутності слідчої діяльності у частині виокремлення її криміналістичного та кримінально-процесуального розуміння; положення стосовно криміналістичного забезпечення слідчої діяльності, зокрема визначено, що система криміналістичного забезпечення включає: а) теоретичні розробки науки; б) технічні засоби криміналістики; в) тактичні прийоми та рекомендації; г) криміналістичні методики; д) методики розслідування окремих видів злочинів.

Також положення щодо принципів формування загальної моделі базової методики розслідування та її структури, до якої віднесено принципи: урахування кримінально-правової класифікації злочинів; урахування криміналістичної класифікації злочинів.

Таким чином, авторка зробила значний науковий певний науковий внесок в удосконалення теоретичних положень криміналістичної методики розслідування злочинів, а також запропонувала шляхи оптимізації їх впровадження у практичну діяльність. Необхідно відзначити і практичне значення результатів дослідження оскільки його положення використовуються для організаційного, методичного, інформаційного забезпечення діяльності слідчих підрозділів під час виявлення та досудового розслідування злочинів, вирішення складних слідчих ситуацій у випадку відсутності чи недосконалості наявної методики розслідування злочинів, а також у межах професійної підготовки слідчих, що підтверджується відповідним актом впровадження.

Дисертація відповідає вимогам, що встановлені до досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук та позиціям пунктів 9 і 11 постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Положення дисертації, зокрема ті що відносяться до наукової новизни, з достатньою повнотою відображені в 14

публікаціях, 5 з яких розміщені у провідних фахових видання, одне з яких закордонне. У цих публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційної роботи, вони вийшли в світ заздалегідь, що відповідає вимогам пункт 12 згаданої Постанови.

Основні положення дослідження Колодіної А.С. викладені в авторефераті дисертації, який відповідає вимогам пункту 13 цього ж нормативно-правового акту.

Таким чином, рецензування дисертації дає підстави зробити висновок, що вона відповідає вимогам, встановленим до змісту та оформлення дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Разом з тим, у дисертації містяться окремі положення, які дискусійними та потребують додаткового пояснення під час публічного захисту дисертаційного дослідження.

1. Додаткової аргументації під час захисту потребує положення щодо включення оперативних підрозділів до суб'єктів розслідування, оскільки Кримінальний процесуальний кодекс України прямо не відносить їх до сторони обвинувачення, що також потребує теоретичного обґрунтування їх функцій під час здійснення досудового розслідування.

2. Під час аналізу принципів криміналістичної методики як розділу криміналістики дослідниця аналізує принцип урахування криміналістичної класифікації злочинів та принцип диференціації та типізації злочинних діянь. На нашу думку, додаткового пояснення потребує співвідношення цих принципів та їх чіткіше розмежування.

3. Визначаючи структуру базової методики з розслідування злочинів, дисертантка відзначає, що її структура повинна включати: опис типової структури криміналістичної характеристики злочинів, до якої необхідно включити базові елементи, які мають пріоритетне значення для злочинів усіх категорій; характеристику початкового етапу розслідування, зокрема: типові

ситуації початку розслідування (наприклад, наявність чи відсутність інформації про злочинця); приблизний перелік та алгоритм початкових слідчих (розшукових) дій; характеристику подальшого етапу розслідування, зокрема приблизний перелік слідчих (розшукових) дій залежно від ситуації; систематизацію та характеристику негативних обставин, які можуть вплинути на розслідування, та засоби їх подолання. На мою думку, додаткового пояснення потребує вибір саме цих складових для структури базової методики, а також тих які можуть бути додатково до неї включені.

4. У роботі розглянуто технологічний та евристичний підходи до побудови методики розслідування окремих видів злочинів. Хотілось би почути думку дисертантки щодо співвідношення цих підходів. Необхідно, детальніше пояснити авторську позицію стосовно цього питання.

5. На с. 127-128 дисертації авторка характеризує принцип універсальності. Констатує, що розроблення алгоритму застосування цього принципу, має ґрунтуватися на вихідному положенні про те, що злочинна діяльність та діяльність із розслідування злочинів як самостійні категорії мають типові та константні характеристики, які повинні бути враховані.

Тому алгоритм застосування цього принципу включає такі елементи: виокремлення системи заходів і слідчих дій, які мають універсальний характер та проводяться незалежно від категорії учиненого злочину та визначити типові елементи механізму злочинної діяльності, які підлягають обов'язковому встановленню. З огляду на це доцільно було б у дисертації навести перелік (виокремити) системи заходів і слідчих дій, які мають універсальний характер та визначити типові елементи механізму злочинної діяльності.

Висловлені зауваження за своїм змістом носять дискусійний характер, містять побажання та звертають уваги на певні недоліки, які не можна вважати принциповими. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, а тому слід вважати, що мета роботи досягнута, а поставлені в ній завдання успішно виконані. Дисертаційне дослідження виконано на досить високому теоретичному і методологічному рівні, відзначається вмінням автора

поєднувати теоретичні положення, висновки і рекомендації з аналізом практики, вести наукову дискусію, аргументувати свої висновки і пропозиції.

Таким чином, представлена дисертація на тему «Принципи криміналістичної методики у діяльності з розслідування злочинів» є актуальним, самостійним та завершеним монографічним дослідженням, що відповідає вимогам п.п. 9,11,12,13 Порядку присудження наукових ступенів, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її авторка Колодіна Анна Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,

перший проректор

Львівського державного університету

внутрішніх справ

Р.І. Благута